

PRESENTACIÓ:
LA FILOSOFIA DE MARTA
Josep Lluís Blasco

És opinió bastant generalitzada en la societat de la darrereria del segle XX, almenys en les nostres contrades, que la filosofia no sols no aprofita per a res, idea que ja ve de molt lluny, sinó que no té cap interès en un sistema social dominat per la competitivitat i la productivitat. Tanmateix, la manera de procedir de Marta, una xiqueta inquiridora, davant dels enigmes que vol aclarir ens força a replantejar-nos críticament aquest tòpic.

És per això que resulta adient presentar aquest llibre mitjançant una breu reflexió sobre l'interès, si en té algun, de la filosofia, ja que les pàgines que teniu al davant són en aquest aspecte com un peix que es mossega la cua: arranquen de l'interès innocent per qüestions que a tots ens preocupen, destrueixen la innocència de les preguntes posant en relleu la seua malícia i aboquen a mostrar l'interès, innocent o no tant, dels problemes diguem-ne filosòfics. Tot el que diu el llibre es pot resumir en una pregunta sense resposta: té cap interès la filosofia? Parlem-ne.

No posaré en qüestió que hi ha *temes* que tradicionalment han rebut el qualificatiu de *filosòfics*, però el que ja no és gens clar és la raó d'aquesta qualificació: per què

algunes qüestions són filosòfiques?, hi ha un camp acotat de problemes que defineixen la filosofia, de manera que el que quede fora *no és filosofia?*, qui i com delimita aquest camp i decideix què hi cau dins i què hi cau fora? Suppose que al lector l'interessaran aquestes qüestions, si més no per saber què és aquesta estranya matèria que alguna vegada ens han fet estudiar, que sembla força difícil, i que, pel que diuen, no té cap utilitat.

Tanmateix, aqueixes qüestions no tenen resposta; malament comencem! Com poden interessar uns problemes que no podem delimitar ni en què consisteixen? Anem a pams. Què és el que hauríem de delimitar, la pregunta o la resposta? Sembla prou clar que seria millor començar per delimitar les preguntes, és a dir: trobar un criteri que decidisca quines preguntes són filosòfiques, i aleshores podríem definir com a filosòfiques les respostes a aquestes preguntes. Tanmateix, procedir d'aquesta manera, que sembla l'adequada, té problemes difícils de resoldre.

El lector llegirà, o potser ja ha llegit si ha sigut intel·ligent i ha deixat la presentació per al final (no perquè tinga cap dificultat, com sol esgrimir-se d'un famós pròleg d'un famós llibre d'un famós filòsof, sinó per adonar-se certerament que el que realment l'interessa és el llibre); haurà llegit, doncs, que en el llibre no hi ha respostes, sinó solament preguntes; si és així, la qüestió queda reduïda a buscar el criteri que unifica totes aquestes preguntes com a filosòfiques. Si he de ser sincer, per molt que l'autor s'esforça a buscar aquest criteri en el capítol que anomena *El començament*, no reïx en el seu intent.

L'únic criteri que podem esgrimir és que les preguntes que s'inclouen en aquest llibre no tenen resposta, o millor dit, qualsevol resposta provoca noves preguntes, i no hi ha una resposta final que concloga la sèrie de preguntes. Pot ser aquest el criteri que buscàvem? No ho sé; i si sóc conseqüent amb el que dic, no crec que valga la pena decidir-ho, però sí que val la pena pensar-hi.

I què és pensar? (lluny de mi la profunda pregunta heideggeriana). Pensar és interrogar, aventurar hipotètiques respostes, i analitzar els problemes que plantegen, preguntar-se'ls de bell nou, tornar a noves possibles respostes, etc., etc., i aquest procés no té límit. Si en tinguera, en aqueix mateix instant deixaríem de pensar, i confie que ningú estiga disposat a renunciar a una activitat tan útil com inevitable i genuïnament humana. Vol dir açò que, com que les preguntes científiques sovint tenen resposta, en la investigació científica el pensament s'acaba? Seria pretensions afirmar que *filosofar* siga l'única o almenys la més excel·lent manera de pensar, i seria completament buit identificar *filosofar* amb pensar. Les preguntes científiques tenen respostes, normalment es tracta de respostes hipotètiques, però que poden funcionar com a vertaderes mentre no hi haja cap prova en contra; però, com en el cas de les preguntes filosòfiques, aqueixes respostes plantegen noves preguntes, i així successivament, en una tasca que no té límit. La ciència és sempre recerca. La diferència més important amb la filosofia consisteix en el fet que les respostes científiques, mentre són acceptades, s'acumulen i incrementen el volum de coneixements disponibles, mentre que les respostes filosòfiques són cons-

tantment qüestionades, no s'acumulen i consegüentment no incrementen el volum de coneixements acceptats.

Aquesta posició, en la qual se situa el quefer filosòfic de Marta, planteja un problema difícil d'esbrinar: si la filosofia no acumula coneixements, què s'ensenya en els cursos de filosofia?, què li cal aprendre al que estudia filosofia?, quina diferència hi ha, quant a coneixements acumulats, entre un llicenciat en filosofia i un que no ho és? Fa alguns anys, en la dècada dels 60, un pensador —ahora que marxista coneixedor de l'epistemologia científica, Manuel Sacristán—, va proposar la supressió dels estudis de filosofia com a llicenciatura, i la seua substitució per una Escola Superior de llicenciats en matèries que sí que acumulen coneixements, i que vulguen dedicar-se a una reflexió crítica sobre els coneixements acumulats; en aqueixes condicions, segons Sacristán, es podria fer filosofia.

Però la qüestió no és gens senzilla. En primer lloc la proposta de Sacristán acabaria reduint la filosofia a epistemologia, crítica de la ciència (natural o social), i la filosofia s'ocupa de moltes més qüestions, com mostra el llibre que teniu entre mans. Però a més a més, i al meu parer aquesta objecció és més important, hi pot haver preguntes *a posteriori* dels coneixements acumulats, però les preguntes genuïnament filosòfiques, les preguntes radicals es refereixen a qüestions bàsiques, prèvies, almenys en l'ordre lògic a tota activitat científica. Aristòtil fixava en l'admiració l'origen del saber (de tot saber, sense distingir entre saber científic i filosòfic), però la radicalitat de la reflexió filosòfica consisteix a preguntar-se per l'ad-

miració mateixa: per què, de què, per a què, com, fins on..., i aquestes preguntes són més d'un xiquet que d'un científic que ja *sap molt* de la realitat; o, si es vol, són preguntes tant d'un xiquet com d'un adult saberut. Les cèlebres preguntes de Kant poden formular-se ben bé en termes adolescents: què puc saber, què he de fer, cap on vaig, què sóc, o en termes solemnes com ho va fer el filòsof de Königsberg.

La proposta que es deriva d'aquestes reflexions és que la filosofia és una actitud d'admiració, d'interrogació, de perplexitat, de crítica... que recorre la nostra vida des de l'adolescència (o la infantesa si es vol) fins a la darrerria, i tant si hom parteix de l'admiració fruit de la ignorància, com si parteix de l'admiració fruit d'una comprensió aprofundida del món circumdant.

Aquesta actitud hauria de ser espontània, i tanmateix no ho és, o no ho és amb la generalitat que seria desitjable. Per què? No és moment d'analitzar-ho, tot-hom deu tenir la seua resposta; pel que fa al meu fil argumental, és suficient acceptar la trivialitat que no vivim en el millor dels mons possibles. I adquirir i conrear l'actitud que anomenem filosòfica requereix un ensinistrament. Justament l'objectiu dels estudis de filosofia a tots els nivells, des de la filosofia per a xiquets que es fa en algunes contrades més civilitzades que la nostra, passant per la filosofia a l'ensenyament mitjà, fins a la filosofia a la Universitat, és proporcionar aquest ensinistrament. L'estudi del que han pensat els filòsofs al llarg de la història sol donar lloc a judicis despectius respecte al quefer filosòfic («els estudis de filosofia es

dediquen a repetir el que ja han dit els filòsofs del passat o del present»), sense adonar-se que aquest estudi és l'anàlisi de l'experiència de la raó humana en el seu admirar-se i preguntar al llarg de la història, de les respostes sovint vinculades a un context històric, sovint frustrades, i del retorn de les preguntes. Ensinistrar-se vol dir estudiar què i com s'ha preguntat la raó al llarg dels segles respecte a allò de què s'admira, i també analitzar les preguntes que ens cal fer en els diferents camps de problemes (què coneixem, què hem de fer, què hi ha, com raonem...). Una altra qüestió és si l'actual sistema d'ensenyament està ben encaminat o no cap a aquest objectiu, però no és aquest el lloc adequat per a una crítica de l'ensenyament de la filosofia, per molt necessària que siga sempre aquesta crítica.

Hi ha crisi de la filosofia en el món d'avui? Tots n'hem sentit parlar. D'una banda hi ha la crisi del sistema educatiu, on els criteris de preparació tecnològica per a la inserció professional prevalen sobre l'adquisició de valors tot conreant virtuts epistèmiques, ètiques i socials. Els humanistes assenyalen alarmats aquest problema; convindria que s'hi sumaren els científics, i posàrem ja fi a l'absurd de les dues cultures. La solució, però, l'ha de posar el legislador, a nosaltres ens pertoca exigir-ho.

Tanmateix, hi ha una altra crisi més profunda i més alarmant: aquests valors perden presència i força en la societat actual, la preparació per a l'exercici professional és pràcticament l'únic objectiu que la societat demana als seus membres (i per força al sistema educatiu). Al final del segle passat, Bertrand Russell, per ingressar en la

Universitat de Cambridge, per estudiar matemàtiques, es va examinar de llatí i de grec en les proves d'accés; és una petita mostra del canvi profund en el sistema de valors culturals.

No tinc cap dubte que la filosofia, com la resta d'humanitats i ciències, té una important funció en la construcció d'actituds i valors en la cultura dels nostres dies. Quan diem que la filosofia estimula l'esperit crític, volem dir que l'ensinistrament filosòfic ens proporciona eines per a pensar, dubtar, evitar dogmes, raonar correctament, mesurar les conseqüències de les nostres creences i afirmacions, qüestionar-nos la nostra conducta, dotar-nos de la suficient dosi de dubte escèptic per a ésser tolerants... Aquests valors epistèmics i morals guien tot *El joc de pensar. Converses amb Marta*. El llibre té la virtut de posar en relleu no tant què és ni de què tracta la filosofia, sinó quina és la seua funció: de què s'admira Marta, com ho raona, com dialoga amb el seu pare, com proposa hipòtesis i es veu forçada pel raonament a rebutjar-les o a modificar-les. En definitiva, el llibre mostra com es fa filosofia, i deixa clar que, com ha dit un important filòsof d'aquest segle que estem acabant, la filosofia no és un conjunt de doctrines, sinó una activitat.

Aquest quefer té alguna cosa a veure amb allò que anomenem *filosofia acadèmica*? Una distinció, d'origen kantianà, que està sovint present en els quefers filosòfics d'avui, parla de *filosofia acadèmica* i *filosofia mundana*. Segons aquesta divisió, la *filosofia acadèmica* és un conjunt de doctrines sobre qüestions alhora abstractes i inútils formulades amb un llenguatge esotèric; és com un

submón tancat en ell mateix, que solament entenen els iniciats i que és perfectament aliè a la resta del món: els filòsofs no xafen de peus a terra!

Per contra, la *filosofia mundana* és una filosofia per a la plaça pública (avui, els mitjans de comunicació) i s'ocupa de qüestions que interessin tothom, molt especialment problemes ètics, polítics, antropològics...; diu la seua, i de vegades provoca debats, generalment entre gent del gremi, i de tant en tant s'hi afegeixen alguns ciutadans-lectors (o oients), per dir la seua. Els acadèmics parlen des de la càtedra i per a un grup d'iniciats (matemàtics, en deien els pitagòrics) o que pretenen ser-ho (acusmàtics, els qui escolten). Els mundans parlen des de la trona, per a tothom (especialment per al poder) i amb voluntat persuasiva. Contra el que sembla, al meu parer el discurs de l'acadèmic és objectivament més modest: el seu objecte és repensar les qüestions, analitzar les respostes que la història del pensament passat i present ens ha llegat, i des d'aquest rerefons tornar a qüestionar-se els problemes; el discurs del mundà, per contra, és més pretensió, defensa tesis sobre problemes vius, intenta persuadir el ciutadà, i en el fons pretén exercir de filòsof-governant.

Els clàssics ens han ensenyat tots dos camins. Però hi ha el perill que tots dos s'allunyen del sentit de la filosofia que he defensat en aquestes pàgines: els uns de vegades es limiten a transmetre tesis mortes, els altres poden caure en el parany d'exercir més d'ideòlegs que de crítics.

Marta i el seu pare *dia-loguen* (pensen a través de la

conversa), pregunten i responen tant l'un a l'altra, com aquesta a aquell; el que els interessa és anar sempre més lluny en la comprensió del problema, i tornaran sobre ell totes les vegades que calga. I aquest camí dialògic ni té fi ni té retorn: tornar al problema no és en cap sentit un moviment de tornada, sinó sempre d'anada. I no cal (a més que no és possible) arribar a tesis definitives: l'exercici de la raó és un valor en ell mateix, és una virtut dianoètica, com deia l'estagirita.

El veritable perill de la filosofia no és ni la reclusió en l'acadèmia, ni la sortida a l'àgora; la filosofia a la Grècia clàssica es repartia entre l'àgora i l'acadèmia. El veritable perill és que perda la seua funció dialògica, que s'enclaustre en sistemes o escoles de beateria, si més no metodològica, i que l'argot substituísca el raonament.

Eludir aquest perill és una gran virtut de la filosofia de Marta. L'amic i company Tobies Grimaltos ha fet el gran esforç de construir un discurs intel·ligible per tot-hom per a tractar uns temes sobre els quals d'altres, acadèmics o mundans, construiríem un discurs esotèric intel·ligible sols per als iniciats, o un discurs per a tots però merament doctrinari. La filosofia de Marta és la genuïna filosofia mundana que és alhora la genuïna filosofia acadèmica.

Josep L. Blasco
Universitat de València

ESPURNA

ÚLTIMS TÍTOLS PUBLICATS

29. *Cartes d'hivern*. Agustín Fernández Paz
30. *L'illa del faraó*. Joan Pla
31. *La vall dels nabius*. DD. AA.
32. *Amors maleïts*. Jordi Mata
33. *Joel*. Isabel-Clara Simó
34. *Cartes a la màniga*. Estrella Ramon
35. *L'estirp de l'horror*. Vicent Enric Belda
36. *No em pots dir adéu*. Jesús Cortés
37. *El món de Rocannon*. Ursula K. Le Guin
38. *La Presència*. Mercè Company
39. *Pensaré en tu*. Glòria Llobet
40. *El joc de pensar (converses amb Maria)*. Tobies Grimaltos
41. *Només la mar ens parlarà d'amor*. Joan Pla
42. *Generació Z*. David Duran
43. *Per Júpiter!* Vicent Pardo
44. *Amor dels quinze anys, Marilyn*. Agustín Fernández Paz
45. *Menjaré bollycaos per tu*. Pasqual Alapont
46. *El temps no passa per Montmartre*. Joan Pla
47. *Roses negres a Kosovo*. Jesús Cortés
48. *La dama del medalló*. Mercè Company
49. *Els dimonis de pandora*. Silvestre Vilaplana
50. *Àngels en temps de pluja*. Miguel Vázquez Freire
51. *Aire negre*. Agustín Fernández Paz
52. *Quasi déus*. Montserrat Galícia
53. *Una llar en el món*. Pepa Guardiola
54. *Mirant la lluna*. Joaquim G. Caturla
55. *La veu*. Mercè Company

Cap part d'aquesta publicació no pot ser reproduïda, emmagatzemada o transmesa, de cap manera ni per cap mitjà, sense l'autorització prèvia i escrita de l'editor, tret de les citacions en revistes, diaris o llibres si se n'esmenta la procedència.

- © Tobies Grimaltos Mascaró, 1998
© Portada: Paco Hernández Marzal, 1998
© Edicions Bromera, Polígon Industrial 1 - 46600 Alzira
www.bromera.com

1a edició: novembre, 1998
3a edició: octubre, 2001
Impressió: Romanyà - Valls
ISBN: 84-7660-434-3
DL: B-44556-2001

PAPER ECOLÒGIC
100% LLIBRE DE CLOR

FOTOCOPIAR LLIBRES
NO ÉS LEGAL

El joc de pensar

(Converses amb Marta)

TOBIES GRIMALTOS

ESPURNA
bromera

ÍNDIX

Presentació a càrrec de J. L. Blasco	9
Pròleg	19
1. El començament	25
2. Marta parla de la llibertat	32
3. Com som les martes?	44
4. Robots molt bons i molt intel·ligents	56
5. Marta no creu en els fantasmes, però els té por	70
6. El pobre Xavier, el culpable	81
7. Lin diu que al seu país mengen rates	96
8. La llibertat altra vegada	108
9. Els gossos no veuen les coses com són	120
10. Si no fas els deures, no parlarem aquesta nit	131
11. Clara s'ha posat a dieta	146
12. Què sóc jo?	162
13. Podem conèixer el futur?	173
14. Marta té exàmens per a preparar i jo n'he de corregir	186